

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ESIPP

EQUITY AND SOCIAL INCLUSION THROUGH
POSITIVE PARENTING

POZITIVNI PRISTUPI AUTIZMU

Modul 5

University of
Northampton

University of Zagreb
Faculty of Education and
Rehabilitation Sciences

MSSA
Macedonian Scientific Society
for Autism

European
University Cyprus

RAZUMIJEVANJE I POTICANJE SOCIJALNE INTERAKCIJE

Ciljevi za poticanje socijalne interakcije

- Smanjiti anksioznost
- Prihvati različitost
- Povećati samopouzdanje i samopoštovanje
- Poštivanje različitih gledišta
- Istražiti kako autizam utječe na razumijevanje odnosa
- Ukloniti ili smanjiti ponašanja koja koče napredak ili narušavaju kvalitetu života
- Povećati svjesnost o pitanjima praktične podrške i strategijama za poticanje socijalne interakcije za osobe s PSA

Kako uspostavljamo odnose?

Razmislite o važnim pitanjima kod sklapanja novog prijateljstva
Što se događa? – „Proces neformalnog intervjuja“

Dakle, želim li se sprijateljiti? Ako je tako, možemo se igrati zajedno.

Učenje kroz igru – sastavni dio igre

Predviđanje

Iznenadenje

Uživanje

Razumijevanje

Komunikacija

Kreativnost

Zajednički interes Primjena Zadovoljstvo Tolerancija Uzajamnost Imaginativno mišljenje

To su samo neki dijelovi igre, ali dovoljni da se vidi da za dijete s autizmom igra postaje 'drugačija', vrlo teška, kada su drugi uključeni.

Što su socijalne vještine?

Interakcija

- Vještine igranja
- Konverzacijske/interakcijske vještine (uzajamnost)
- Vještine prijateljstva

Emocije

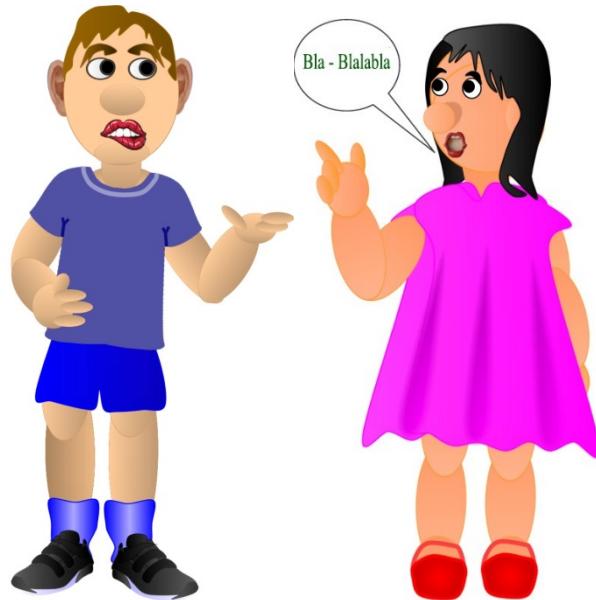
- Mogućnost raspoznavanja i izražavanja emocija
- Mogućnost samoreguliranja emocionalnog stanja

Sposobnost da se razumiju i koriste "nepisana društvena pravila"

Teškoće za dijete s autizmom

Većina djece stječe socijalne vještine prirodno, promatranjem svoje okoline i upijanjem životnih lekcija od osoba oko njih.

Kod djece s autizmom, socijalne vještine se ne razvijaju spontano; te trebaju biti poučene i potkrepljene.

Djeca uče kroz igru, djeca s autizmom su u nepovoljnem položaju zbog teškoća s komunikacijom i maštom.

Ostala djeca će ih često izbjegavati, jer njihovo ponašanje može djelovati 'bizarno', te ne mogu slijediti pravila igre.

Nisu u mogućnosti razumjeti nepisana društvena pravila.

Specifičnosti osoba s PSA

- Nemogućnost čitanja “između redova”
- Teškoće razumijevanja uzroka i posljedice
- Teškoće generalizacije
- Teškoće s apstraktnim pojmovima
- Nemogućnost predviđanja ponašanje kod drugih na temelju onoga o čemu bi drugi mogli razmišljati

Iz perspektive osobe s autizmom

„Ne razumijem djecu oko mene. Plaše me i zbunjuju. Ne žele razgovarati o stvarima koje su zanimljive.

Prije sam mislila da su oni glupi, ali sad postajem svjesna da sam ja ta koja je potpuno u krivu ... To je kao da svi igraju neku komplikiranu igru i samo meni nisu objasnili pravila.”

Claire Sainsbury

„Socijalne grupe” kod autizma

(Wing & Gould, 1979)

Izoliran, povučen

Socijalno pasivan

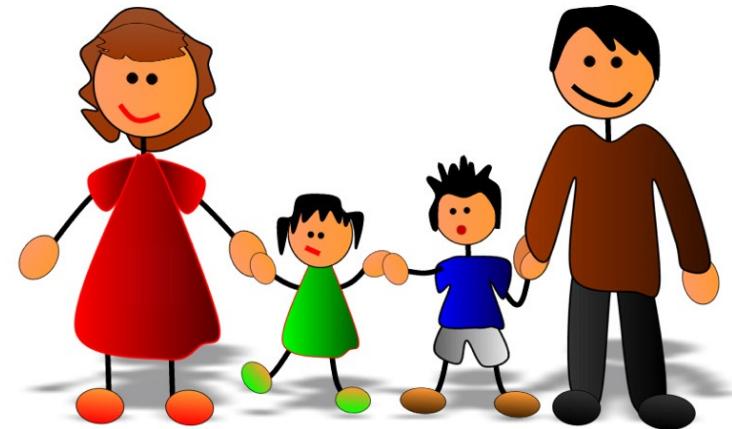
Socijalno aktivan, ali radi ‘socijalne greške’

Formalan i izvještačen, socijalno neobičan

Utjecaj na obitelj

- Izolacija od prijatelja i druženja
- Teškoće utječu na prijateljstva braće i sestara
- Zabrinutost u vezi 'otpuštanja' i 'socijalne sigurnosti'
- Teškoće s razvojem iz adolescencije u odraslost
- Teškoće u javnim situacijama - kupovanje / putovanje /obroci u restoranima

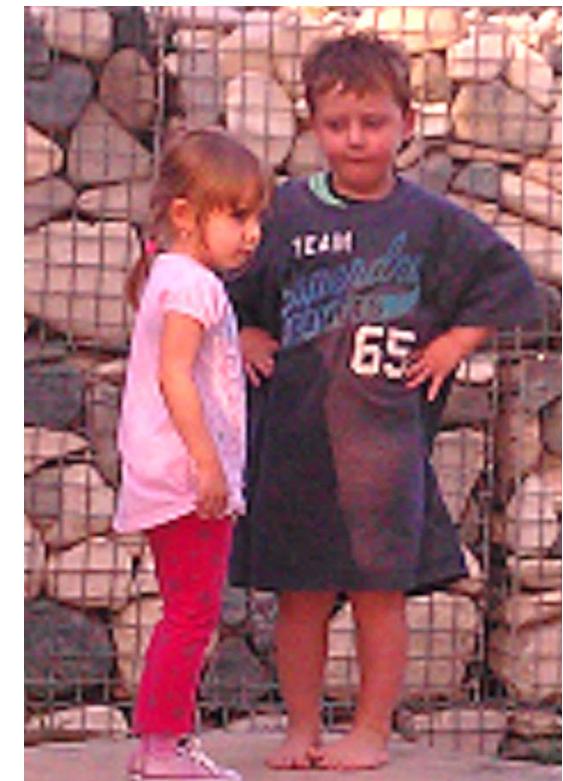

Mogu li se socijalizacija i interakcija poučiti?

U većini slučajeva, da – to je jedan od prioriteta podučavanja

PRAKTIČNE STRATEGIJE

- **Intenzivna interakcija**
- **Socijalne grupe/grupe za igru**
- **Socijalni scenariji/ vizualni prikazi**
- **Programi socijalnog učenja**
- **Igra uloga /Uvježbavanje uloga /Vršnjačko modeliranje**

Intenzivna interakcija – učenje igranja

ŠTO JE IGRA?

- Univerzalni jezik tijekom djetinjstva.
- Djeca upoznaju svijet oko sebe.
- Djeca uče socijalne vještine kao što su dijeljenje, čekanje na red, samoregulaciju i dijeljenje prostora s drugima.
- Djeca se emocionalno i intelektualno razvijaju.

Treba uvijek biti ZABAVNA!

Važnost igre

U ranom djetinjstvu, kroz igru, djeca uče vještine potrebne za socijalnu interakciju.

Te vještine se trebaju ugraditi prije uspostavljanja uspješne socijalne interakcije.

'Voljela sam igru s jasnim pravilima, jer sam što će se dogoditi, ja sam se htjela igrati opet i opet'
Gunilla Gerland

2015-1-UK01-KA204-013397

Poticanje razvoja igre

Vještine koje je potrebno poticati:

- Imitacija
- Zajednički interes
- Združena pažnja
- Izmjena reda
- Pokazivanje
- Usmjerena komunikacija
- Funkcionalna igra s različitim igračkama
- Odgovori na socijalno uključivanje
- Igra pretvaranja (samostalno ili s drugima)
- Jezik tipičan za vršnjake

Intenzivna interakcija: pratite vodstvo djeteta!

- Ulazimo u svijet djeteta te se nadamo da će nas pozvati i uključiti. To može uključivati aktivnosti kao što su: okretanje, skakanje, sortiranje, slaganje itd.
 - Spustite se na pod s djetetom, igrajte se na odgovarajući način i maštovito s automobilima i drugim igračkama, pokazujte kako to učiniti, potaknute ih na imitaciju.
 - Koristiti prirodna pojačanja
- ✓ Osmijeh
 - ✓ Zagrljaj
 - ✓ “Daj pet”
 - ✓ Riječi ohrabrenja

**Prije nego stupite s djetetom u kontakt,
uzmite u obzir...**

- Razinu komunikacije
- Mogućnosti usmjeravanja djetetove pažnje
- Strukturu okoline
- Senzorne teškoće

PAKETIĆ SMJERNICA:

MJEHURIĆ

Združena pažnja

Izmjena reda

Suradnja

Iščekivanje

Neposredna igra

AUTIĆI, LUTKE, MEDVJEDIĆI

Kreativnost

Empatija

Združena pažnja

Igra u blizini drugih

Izmjena reda

Intonacija govora

PIJESAK, VODA, PLASTELIN, LOPTICE

Senzorika

Interaktivnost

Združena pažnja

Reciprocitet

Blizina drugih

KOCKICE I LEGO

Združena pažnja

Dijeljenje

Suradnja

Blizina drugih

Rasprava o tome što se napravilo

Komentiranje

“Što misliš o mom Legu?”

Razvoj kreativnosti i rješavanje problema

ZRCALA

Imitacija

Združena pažnja

Vježbanje gesti

Razvoj kontakta očima

Izrazi lica

Interakcija s vršnjacima

- Vježbajte pitanja: "Mogu li se igrati?", "Želiš li se igrati autićima?"
- Scenarij za igru uloga
- Podučiti dijete da pita „Da li se sada pretvaramo?”
- Testirajte vještine pitanjem: “Što bi učinio ako ...? ”
- Strukturirajte situacije prijateljstva
- Identificirajte odgovarajuće teme razgovora
- Koristite vizualnu podršku, ako je potrebno

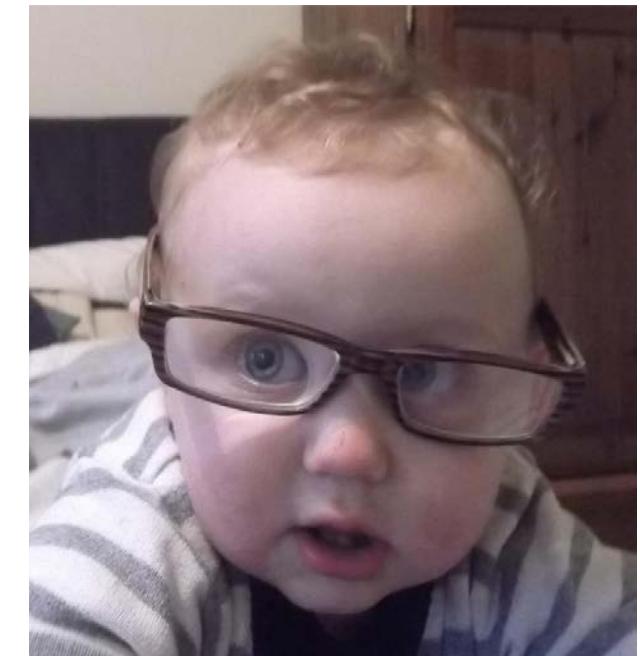

Stvari koje mogu utjecati na društvene odnose

Osobe s autizmom mogu imati odbojne reakcije na određene pojedince

To ne mora biti zato što nisu "ljubazni", ponekad se dešava zbog specifičnih, konkretnih faktora, tj.

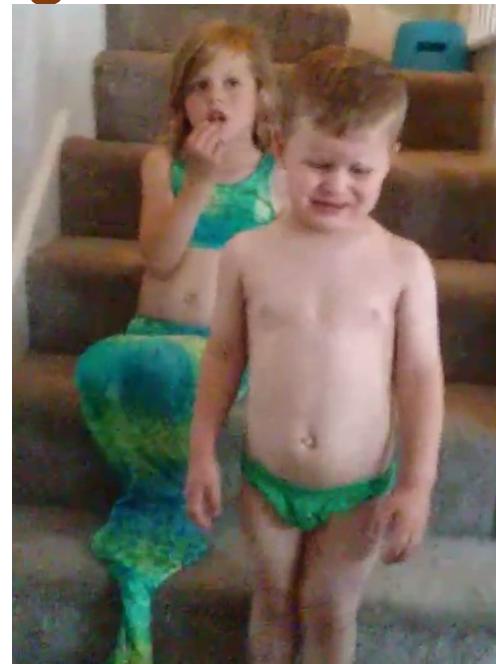
- Dijete ili odrasla osoba nosi naočale (senzorno)
- Dijete ili odrasla osoba ima posebnu visinu glasa / ton
- Dijete ili odrasla osoba nosi određenu boju ili uzorak
- Dijete ili odrasla osoba ima određeni miris
- Previše dodira
- Nepredvidivost

Vršnjačko modeliranje

Pomozite djetetu ili mladoj osobi s autizmom u prevladavanju problema slabog auditivnog učenja ili lošeg socijalnog razumijevanja:

- poticati suradnju
- davati vrijeme za promatranje
- pustiti da drugi idu prvi
- poučavanje koje se temelji na modeliranju ponašanja
- pažljivo razmisliti o rasporedu sjedenja

Uvesti „model, prijatelja ili suigrača”

Socijalne grupe ili grupe za igru ili 1/1 s „neurotipičnim djetetom” može biti korisno za vršnjačko modeliranje.

Odrasli i adolescenti korištenjem programa socijalnih vještina mogu imati koristi od vježbanja uz vršnjaka koji je model za određeno ponašanje

Budite selektivni u vezi TV /interneta, osigurajta da je prikazano ponašanje prikladno jer bi ono moglo biti imitirano u stvarnim životnim situacijama

Amy ima teškoća kod čekanja na red u igri - ona se gura i otima. Ako ne dobije ono što želi, ide u 'ispad' - tako da je druga djeca ne žele uključiti

Društveno - interaktivne aktivnosti

Igre na ploči i s kartama

Izmjena reda

Pažnja

Pobjeđivanje i gubljenje

Rješavanje problema

Dnevne rutine napraviti zabavnima i interaktivnima.....

Oblačenje
Kupanje
Hranjenje

Uvođenje jednostavnih igara

Upoznavanje s jednostavnim, strukturiranim i tradicionalnim igram na igralištu koja imaju jasna pravila.

Osigurati da su pravila dosljedna svaki put kad se igra.

Podučiti "nježni dodir" po ruci u igri.

Vježbati prije nego počne igra.

Posjeta prijatelja

- Prva posjeta neka bude kratka (sat ili manje) i neka bude uspješna!
- Napravite “raspored” koji sadrži fotografiju djeteta koje dolazi u posjetu.
- Unaprijed odredite aktivnosti u kojima djeca mogu uživati zajedno.
- Pozovite dva prijatelja tako da se oni mogu igrati skupa ako vaše dijete treba predah.
- Promatrajte njihovu igru s daljine.

Socijalno razumijevanje

Djeca i mladi iz spektra autizma mogu koristiti neke vještine, na primjer, izmjena reda, ali je moguće da nemaju razvijene prethodne vještine kao što je suočavanje s blizinom drugih osoba.

Izostanak socijalnog razumijevanja može objasniti neprimjerena društvena ponašanja kod djeca i mladih ljudi na spektru. To se može objasniti nedostatkom „teorije uma“ tj. smanjenom sposobnosti da se uzme u obzir perspektiva drugih.

Neki pojedinci će razviti socijalne vještine, ali možda neće razumjeti kada, gdje i kako ih koristiti i prilagoditi u odnosu na kontekst.

Součavanje sa socijalnom okolinom

Ljudi, ljudi, ljudi

- Iznad svega, škola je društveno okruženje
- Interakcije s osobljem i drugim učenicima iz razreda
- Rad u grupama
- Nepisana društvena pravila

Pričanje, pričanje, pričanje

- Slušanje i razumijevanje - riječi i neverbalna komunikacija

Promjena i nedostatak strukture / predvidivosti + osjetilni zahtjevi = umor (u najboljem slučaju) i visoka razina tjeskobe

Opasnosti lošijeg socijalnog razumijevanja (adolescenti i odrasli)

- Odrasla osoba vidi djecu kao "prijatelja" (ne mogu to vidjeti sa stajališta roditelja)
- Skloni izrabljivanju/ zlostavljanju od strane "prijatelja" (jer trebate prijatelje, a ne shvaćate pravila)
- Ponašanje moguće pogrešno shvaćeno - što dovodi do problema (blizina osobi suprotnog spola)
- Izbjegavanje od strane vršnjaka (bizarna ponašanja ili neprestani govor)
- Loši izgledi za zapošljavanje, nedostatak odnosa, izolacija
- Depresija / ostali problemi povezani sa zdravljem

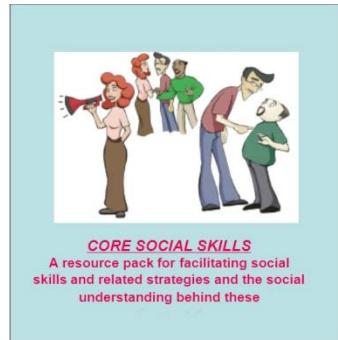

Paketić smjernica / strategije za postizanje uspjeha

Prethodni posjet okolini kada je mirnije

Raspored koji pokazuje što će se dogoditi i s kim će se dogoditi, uključujući socijalne odgovore

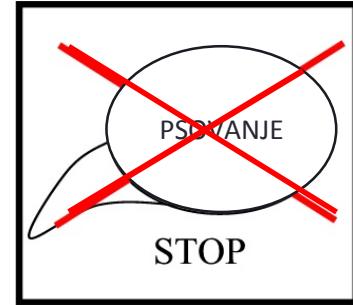

Trening socijalnih vještina

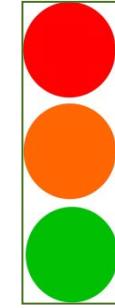

Pisana društvena pravila za podršku odgovoru (uzrok i posljedica)

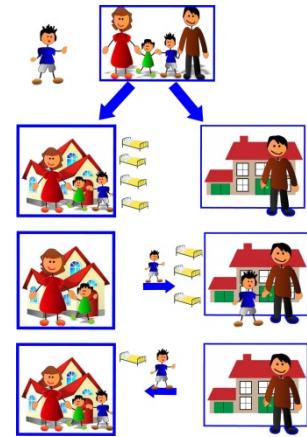
2015-1-UK01-KA204-013397

Podrška / podsjetnik kartice za specifična ponašanja

Semafor - prepoznavanje raspoloženja / osjećaja

Vizualni, socijalni scenariji za bolje razumijevanje

Socijalni scenariji mogu....

- Ispuniti jaz u razumijevanju drugih ljudi i socijalnih situacija – kao dio slagalice koja nedostaje (npr. sjedenje za stolom za vrijeme jela).
- Pomoći pripremiti osobu za novi doživljaj (npr. odlazak doktoru, odlazak u avion).
- Uputiti osobu na koji se način treba ponašati u određenoj situaciji ili omogućiti „scenarij” koji se bavi određenim socijalnim situacijama.
- Biti različito vizualno prezentirani, na način na koji odgovara pojedinoj osobi.

Pisanje socijalnih scenarija.....

Uvod:

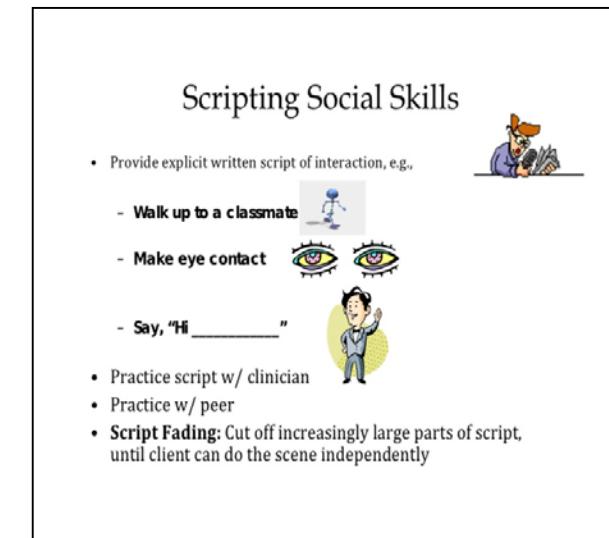
- Postaviti radnju s informacijama koje su relevantne za problem

Glavni dio:

- Dati uvid u perspektivu druge osobe
- Predstaviti strategiju i prilagoditi ju osobi
- Predložiti novi način ponašanja ili razmišljanja

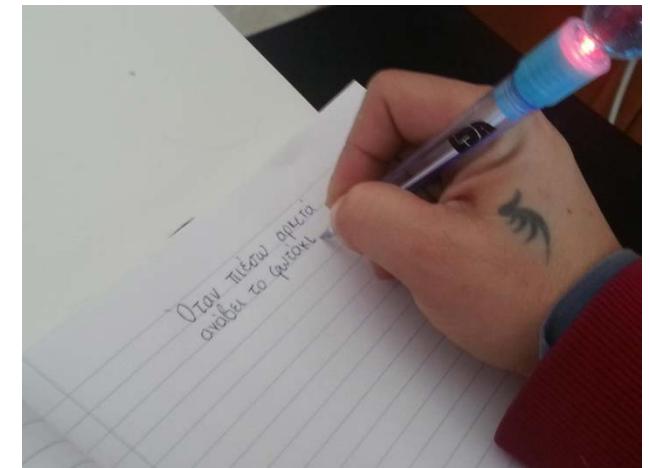
Zaključak:

- „Trudit ću se.....” – pozitivni podsjetnik
- „Drugi ljudi će.....”

Praktične strategije

- Koristite jezik koji je jednostavan i direktan
- Provjerite razumijevanje
- Dajte vremena i ponovite koristeći isti jezik
- Ponovo prezentirajte ako je potrebno
- Slušajte i osvještavajte

Primjer – Posjeta školi

Za Marka

- *Danas idem natrag u školu koju sam posjetio prošli tjedan u Karlovcu*
- *Sresti ću gospođu koja se zove Kristina, koja želi sa mnom razgovarati o mom odlasku u školu u rujnu.*
- *Kada sretнем Kristinu, pružit ću joj ruku, jer to je način na koji se ljudi pozdravljaju prvi put.*
- *Kad sam se pozdravio s Kristinom, ja ću sjesti i ostati sjediti, tako da mogu raditi s njom.*
- *Razgovarat ću s Kristinom na hrvatskom jer inače ona neće razumjeti što govorim.*
- *Kristina će mi postaviti nekoliko pitanja, a možda mi dati i neke testove.*
- *To je u redu, - u redu je razgovarati s Kristinom.*
- *Kada završimo, ja ću ići s mamom u Tehnički muzej*

Primjer – Izmjena reda tijekom razgovora

Pravila o razgovoru s drugim ljudima - Marija

Kada razgovaram s drugim ljudima, moramo se izmjenjivati

Prvo oni govore, a onda ja govorim

Dok oni govore, slušam što govorim

Kad ja govorim, oni slušaju što ja govorim

Ja ću znati kad je moj red za riječ, jer će se oni zaustaviti, prestati govoriti ili postaviti pitanje

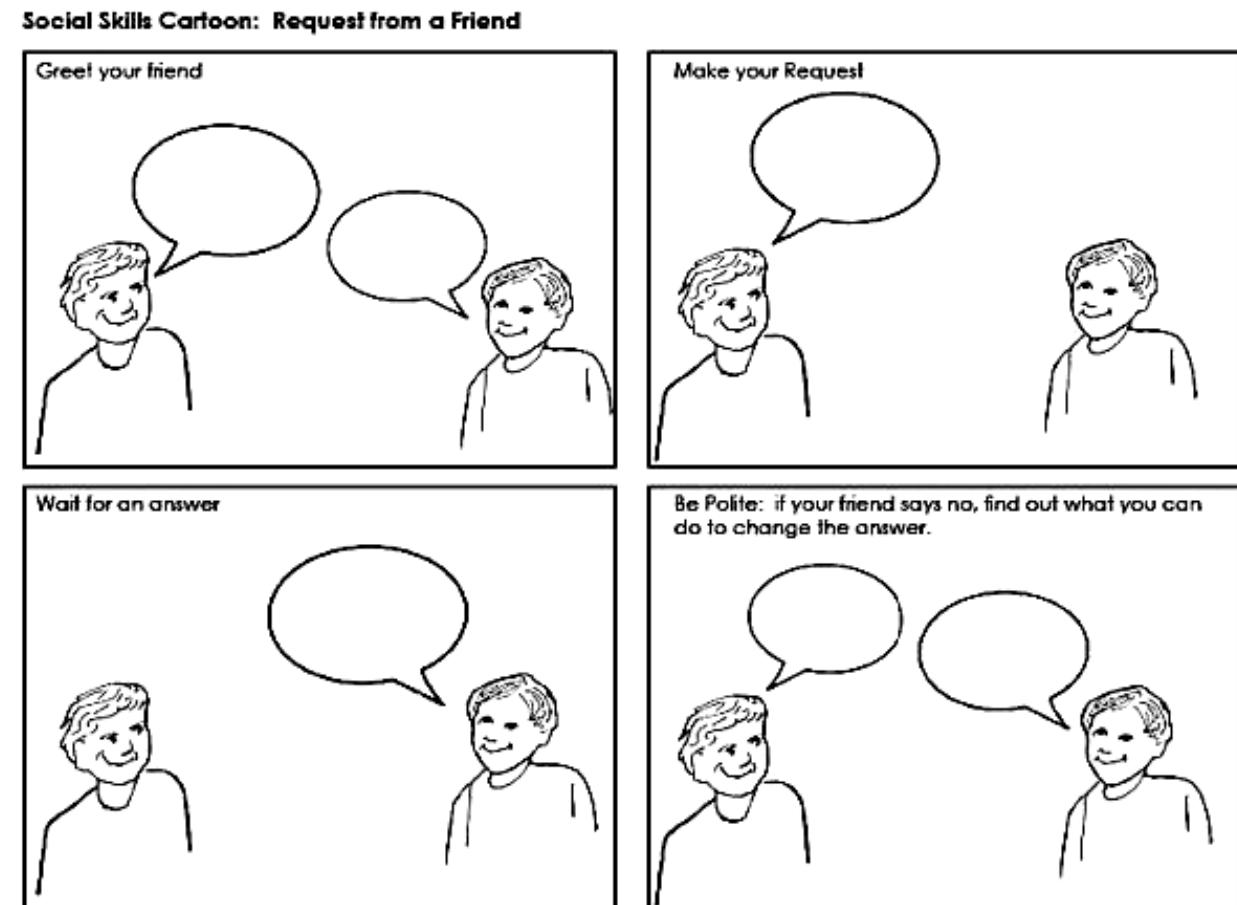
I onda mogu reći ono što želim reći

Trebao bih svakako prestati govoriti s vremena na vrijeme, tako da oni onda mogu govoriti

To je način na koji razgovor funkcioniра.

Primjer socijalnog scenarija u obliku stripa

- **Kratko, brzo i jednostavno za crtanje**
- **Fleksibilno za različite situacije**
- **Jednostavno za obradu/konkretno**

Socijalni scenariji su najučinkovitiji kada su:

- Pisani posebno za određenu osobu
- Pisani u prvom licu (ja mogu, ja volim...)
- Jednostavni, točni i istiniti
- Pisani stilom koji je prilagođeni osobi

When someone is talking to me, I should:

STOP doing what I am doing

LOOK at the person who is talking

LISTEN to the person who is talking

Napomene

- Treba početi od propitivanja što osoba zna do sada o određenoj situaciji. To će vam pomoći da odredite što još treba naučiti.
- Provjeriti njihovu razinu obrade i razumijevanja
- Kad god je moguće, podjeliti scenarij s nekim tko pozna dijete.
- Koristiti redovno i ukoliko je potrebno ponovno uvesti

Programi socijalnog razvoja

Programi socijalnog razvoja za mlade mogu biti korisni - (nikada nije prekasno!)

Program razvoja socijalnih vještina treba:

- Biti fokusiran na individualizirane potrebe
- Pružiti mogućnosti za vježbanje naučene vještine u stvarnim životnim situacijama
- Odrediti jasne, željene ciljeve i rezultate specifične za osobu
- Uključiti podršku ako stvari „pođu krivo“
- Biti građen na snagama pojedinca i slaviti različitost

Zaključak:

„I sada znam da je sasvim prirodno za mene ne gledati nekoga kad razgovaram. Nama s Aspergerom to jednostavno nije ugodno. U stvari, ja stvarno ne razumijem zašto se buljenje u nečije očne jabučice smatra normalnim” John Elder Robison

„Najzanimljiviji ljudi koje ćete pronaći su oni koji se ne uklapaju u prosječnu kutiju. Oni će učiniti ono što im je potrebno, oni će napraviti svoje vlastite kutije” Dr. Temple Grandin

Evaluacijski upitnici

- Molimo vas da na kraju ispunite Upitnik za evaluaciju, kako bismo ovakvim radionicama što bolje mogli odgovoriti na vaše potrebe.

Hvala na vašem vremenu i iskrenosti.

The ESIPP Partnership

University of Zagreb
Faculty of Education and
Rehabilitation Sciences

...plus non-funded
parent organisations in
Croatia (ACAP), Cyprus
(Limassol Autism Parent
Group) and the Former
Yugoslav Republic of
Macedonia (NAA)

Za daljnje informacije o programu molimo kontaktirajte:

University of Northampton

David Preece

Email: david.preece@northampton.ac.uk

European University Cyprus

Eleni Theodorou

Email: E.Theodorou@euc.ac.cy

University of Zagreb

Jasmina Stošić

Email: jasmina.stosic@erf.hr

Autism Europe

Aurélie Baranger

Email: aurelie.baranger@autismeurope.org

Macedonian Scientific Society for Autism

Vladimir Trajkovski

Email: vladotra@fzf.ukim.edu.mk

Target Autism Training and Consultancy Ltd

Ron Fortuna

Email: ron@targetautism.co.uk

Centar za Autizam

Ana Ružić

Email: aruzic1803@gmail.com

Autism Assessment Support Practice

N.C.D. Calloway Continuing Education Ltd

Nefi Charalambous Darden

Email: nefi_jessy@yahoo.com

DISCLAIMER

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein